

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Економіко-гуманітарний інститут, гуманітарний факультет
(повне найменування інституту, назва факультету)

Кафедра міжнародних економічних відносин
(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА ДИПЛОМНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему «Формування стратегії сімейного бізнесу в умовах поглиблення
інтеграційних процесів»**

Виконав

студент 2 курсу, групи ГФ 218м
спеціальності 292 «Міжнародні економічні
відносини», ОПП «Міжнародний бізнес»
(код і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Бондаренко М.Ю.

(прізвище та ініціали студента)

Керівник Переверзєва А.В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Горошкова Л.А.

(прізвище та ініціали)

м. Запоріжжя
2019 рік

РЕФЕРАТ

КДМР: 124 с., 4 рис., 3 табл., 66 джерел, 1 додаток.

Мета роботи – з'ясування сутності й теоретичних аспектів сімейного бізнесу та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму його функціонування в національній економіці.

Об'єкт дослідження – теоретичні та практичні аспекти сімейного бізнесу.

Предмет дослідження – особливості функціонування та розвитку сімейного бізнесу в умовах активізації інтеграційних процесів.

Методи дослідження – наукової абстракції, діалектичний, абстрактно-логічний – при визначенні сутності поняття «сімейний бізнес» та визначення його ролі; статистичного аналізу, графічний, факторний аналіз – у розробці моделі сімейного бізнесу в національній економіці.

Анотація. Досліджено поняття «сімейний бізнес» та визначено його роль. Розглянуто особливості функціонування сімейних підприємств: переваги і недоліки. Визначено складові моделі сімейного підприємства. Здійснено аналіз розвитку сімейних підприємств на світовому рівні. Виокремлено сучасні тенденції сімейного бізнесу: виживання та збереження цінностей. Охарактеризовано проблеми розвитку сімейних підприємств в Україні. Розглянуто зарубіжний досвід організації сімейного бізнесу. Запропоновано стратегію розвитку сімейного бізнесу в національній економіці.

СІМЕЙНИЙ БІЗНЕС, СІМЕЙНЕ ПІДПРИЄМСТВО, ЦІННОСТІ, ВЛАСНІСТЬ, НАСТУПНІСТЬ ПОКОЛІНЬ, ПОВЕДІНКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК, УПРАВЛІННЯ, ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ.

Аннотация. Исследовано понятие «семейный бизнес» и определена его роль. Рассмотрены особенности функционирования семейных предприятий: преимущества и недостатки. Определены составляющие модели семейного предприятия. Осуществлен анализ развития семейных предприятий на мировом

уровне. Выделены современные тенденции семейного бизнеса: выживание и сохранение ценностей. Охарактеризованы проблемы развития семейных предприятий в Украине. Рассмотрен зарубежный опыт организации семейного бизнеса. Предложена стратегия развития семейного бизнеса в национальной экономике.

СЕМЕЙНЫЙ БИЗНЕС, СЕМЕЙНОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ, ЦЕННОСТИ, СОБСТВЕННОСТЬ, ПРЕЕМСТВЕННОСТИ ПОКОЛЕНИЙ, ПОВЕДЕНИЕ, СТРАТЕГИЯ, РАЗВИТИЕ, УПРАВЛЕНИЕ, ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ.

Abstract. The concept of "family business" is investigated and its role is defined. Features of functioning of family businesses: advantages and disadvantages are considered. The components of the family business model have been identified. The analysis of the development of family businesses at the global level. The modern tendencies of family business are distinguished: survival and preservation of values. The problems of development of family-owned enterprises in Ukraine are described. The foreign experience of organization of family business is considered. The strategy of family business development in the national economy is proposed.

FAMILY BUSINESS, FAMILY ENTERPRISE, VALUES, OWNERSHIP, THE NEXT OF GENES, BEHAVIOR, STRATEGY, DEVELOPMENT, MANAGEMENT, INTEGRATION.

ЗМІСТ

Завдання на кваліфікаційну дипломну магістерську роботу.....	2
Реферат.....	4
Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень та термінів....	8
Вступ	9
1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СІМЕЙНОГО БІЗНЕСУ.....	13
1.1 Сутність та роль сімейного бізнесу.....	13
1.2 Особливості функціонування сімейних підприємств: переваги і недоліки	18
1.3 Модель сімейного підприємства.....	26
2 ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІМЕЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	39
2.1 Аналіз розвитку сімейних підприємств на світовому рівні	39
2.2 Сучасні тенденції сімейного бізнесу: виживання та збереження цінностей.....	48
2.3 Проблеми розвитку сімейних підприємств в Україні	62
3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СІМЕЙНОГО БІЗНЕСУ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ.....	75
3.1 Використання зарубіжного досвіду організації сімейного бізнесу...	75
3.2 Розробка стратегія розвитку сімейного бізнесу в національній економіці.....	83
4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ.....	94
4.1 Аналіз потенційних небезпек.....	94
4.2 Заходи по забезпеченню безпеки.....	96
4.3 Заходи з виробничої санітарії і гігієни праці.....	99
4.4 заходи безпеки у надзвичайних ситуаціях.....	105
4.4.1 Заходи з пожежної безпеки.....	105

4.4.2 Медичний, біологічний і психологічний захист, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення.....	106
Висновки.....	110
Перелік джерел посилань.....	116
Додаток Найбільші світові підприємства сімейного бізнесу.....	122

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Чухрай Н. І. Сучасний інструментарій та галузеві особливості управління підприємствами України : монографія. Львів, 2014. 368 с.
2. Чухрай Н. І., Кулиняк І. Я. Сімейне підприємництво в Україні: стан, бар'єри та напрями їх подолання. Сучасний інструментарій та галузеві особливості управління підприємствами України : монографія. Львів, 2014. С. 124–144.
3. Manfred F. R. Kets de Vries, Randel S. Carlock, Elizabeth Florent-Treacy (With). Family Business on the Couch: A Psychological Perspective. London: International Thompson Business Press, 2007. 324 p.
4. Kets de Vries. (1996). Family Business: Human Dilemmas in the Family Firm / Kets de Vries, F.R. Manfred. London : International Thompson Business Press, 1996. 345 p.
5. Więcek-Janka E., Wiodące wartości w zarządzaniu przedsiębiorstwami rodzinnymi. Poznań: Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, 2013. 488 s.
6. Final Report of the Expert Group Overview of Family-Business-Relevant Issues, EU- Generaldirektion Enterprise & Industry, 2009. 9 p.
7. Pour ses 150 ans la confiserie Fouque a obtenu le label EFC. URL : <http://www.efc-centenaires.fr> (дата звернення: 10.09.2019).
8. Edwin A. Hoover, Colette Lombard Hoover. Getting along in family business: the relationship intelligence handbook., 1999. 415 p.
9. Empresa familiar. URL : http://es.wikipedia.org/wiki/Empresa_familiar (дата звернення: 10.09.2019).
10. О предприятиях и предпринимательской деятельности: Закон РСФСР от 25.12.1990р., № 445-1 (ред. от 30.11.1994).
11. Об индивидуальном (семейном) предприятии и крестьянском или рыболовецком хозяйстве: Закон Латвийской Республики от 08.01.1992 с изменениями. URL : <http://www.d-k.lv/rus/documents/laws/689/694> (дата звернення: 12.09.2019).

12. Проект Закону України «Про сімейне підприємництво». URL: http://ukrlegprom.org.ua/ua/golovni_podiiii/zakon_ukraini_pro_simejne_pidpriemstvo.html (дата звернення: 14.09.2019).

13. Для сімейного бізнесу пропонують зменшити розмір ставки єдиного податку. URL: <http://www.dkrp.gov.ua/info/1238> (дата звернення: 14.09.2019).

14. Сімейні фірми: успіхи та поразки. URL : <http://rodynnifirmy.org.ua/a/08ca13e447c7/simejni-firmy-uspikhy-ta-porazky> (дата звернення: 14.09.2019).

15. Sonnenfeld J. A., Spence P. L. The Parting Patriarch of a Family Firm. *Family Business Review*. 1989. Vol. 2(4), P. 355–375.

16. Handler W. Succession in Family Firms: A Mutual Role Adjustment Between Entrepreneurs and Next-generation Family Members. *Entrepreneurship, Theory and Practice*. 1990. Vol. 15(1). 37–51.

17. Sten J. Transfer of family business to non-family buyers. The selling business family perspective. Edita Prima Ltd., Helsingfors, 2006. 244 p.

18. Gbadegeshin S. A. Awareness of «ownership succession» and family business continuity. *International jornal of business and management invention*. 2013. Vol. 21. Issue, 91. P. 72-87.

19. Бархатова Н. М. Семейный бизнес и семьи в бизнесе. *ЭКО*. 1999. № 6. С. 127150.

20. Кулиняк І.Я. Сімейний бізнес: сутність поняття. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. № 24(9). С. 390–394.

21. Волков Д.А. Классификация семейного бизнеса. *Российское предпринимательство*. 2012. № 15 (213). С. 42–47.

22. Давыдова Н. М. Глава семьи: распределение ролей и способ выживания. *Общественные науки и современность*. 2000. № 4. С. 38–46.

23. Митрофанова И. В. «Феномен» семейного бизнеса. *Социс*. 1996. С. 122–124. URL: http://ecsocman.hse.ru/data/170/786/1219/017_Mitrofanova_122-124.pdf (дата звернення: 17.09.2019).

24. Higginson N. Preparing the next generation for the family business: relational factors and knowledge transfer in mother-to-daughter succession. URL: <http://www.aabri.com/manuscripts/09284.pdf> (дата звернення: 17.09.2019).

25. Барков С. А., Дорохина О. В. Семейный бизнес в XXI веке: социальные детерминанты развития. *Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Общественные науки*. 2014. № 4 (32). С. 85–94.

26. Го Сяндун Наследование семейного бизнеса: социальные и управленческие аспекты. *Всероссийский журнал научных публикаций*. 2012. № 1 (11). С. 50–51.

27. Киренкина Э. С. Проблемы развития малых семейных предприятий в Украине. *Экономика Крыма*. 2009. № 28. С. 84–87.

28. Лех Г.А. Світовий досвід розвитку сімейного бізнесу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.12. С. 216–221.

29. Від батька до сина: особливості сімейного бізнесу. URL: http://ipress.ua/articles/simeynyy_biznes_21606.html (дата звернення: 17.09.2019).

30. Сімейний бізнес: можливості і ризики. URL: <http://www.innovations.com.ua/ua/articles/14006/temp> (дата звернення: 18.09.2019).

31. Сімейний бізнес сьогодні: як вижити і зберегти цінності. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/simeyniy-biznes-v-ukrajini-yak-zberegti-kompaniyu-50039577.html> (дата звернення: 18.09.2019).

32. Частный и семейный бизнес: надежная модель 21 века URL : <http://www.pwc.ru/en_RU/ru/private-companies/family-business/assets/family-business-survey-global-rus.pdf> (дата звернення: 18.09.2019).

33. Сімейний бізнес в Україні – п'ять кращих ідей. URL: <https://www.lazy-and-rich.biz.ua/biznes-ideyi/simejnyj-biznes-v-ukrayini-p-yat-krashhyh-idej/> (дата звернення: 21.09.2019).

34. Баранець Н.І. Переваги і недоліки в розвитку малого сімейного підприємництва. *Бізнес в законі*, 2008. № 3. 129–130 с.

35. Семейный бизнес. Опыт Европы. URL: <https://snob.ru/profile/30615/blog/112609> (дата звернення: 22.09.2019).

36. Families in business for the long term [Electronic Resource]/ European Family Business. – Mode of access: <http://efb.clients.morris-chapman.net/publications/efb-policy-documents-studies> (дата звернення: 25.09.2019).

37. Family Business, akeydriverof Asianeconomies[Electronicresource].– Wayofaccess: <http://www.kpmgfamilybusiness.com/family-business-a-key-driver-of-asian-economies/> (дата звернення: 25.09.2019).

38. European family business. URL: <http://www.europeanfamilybusinesses.eu/> (дата звернення: 25.09.2019).

39. Abouzaid S. Family Business Governance: handbook / Sanaa Abouzaid; International Finance Corporation. Second Edition. Washington: IFC, 2010. 62 p.

40. Сімейний бізнес – ефективний бізнес. URL: <http://innovations.com.ua/ua/articles/13740/temp> (дата звернення: 14.09.2019).

41. Family businesses and SMEs in the Black Sea Economic Cooperation Region 7- 9 October 2013, Istanbul, Turkey / Edited by Dr. Antal Szabo. – Istanbul : Konrad-Adenauer- Stiftung, 2013. 300 p.

42. Исследование Baker Tilly International. URL: <http://www.bakertilly.ru/latest-news/baker-tilly-international-news/2015/baker-tilly-international-study-finds-four-fut-of-five-us-family-business-owners-are-not-succession-ready/?lang=ru-ru> (дата звернення: 30.09.2019).

43. Сім'ї, яким належить світ. URL: <https://business.ua/business/3058-sim-jijakim-nalezhit-svit> (дата звернення: 30.09.2019).

44. Турецькі сімейні фірми – тигри світової економіки. URL: <http://rodynnifirmy.org.ua/a/42ca166382d2/turetski-simejni-firmy-tyhry-svitovoyi-ekonomiky> (дата звернення: 01.10.2019). .

45. Johanson J., Vahlne J-E. The Uppsala internationalization process model revisited: From liability of foreignness to liability of outsidership. *Journal of International Business Studies*. 2009. Vol. 40. P. 1–21.
46. Thomas J., Graves C. Determinants of the internationalization pathways of family firms: An Examination of Family Influence. *Family Business Review*. 2008. Vol. 21 (2). P. 151–167.
47. Astrachan C. B. Astrachan J. H. Family Business Branding. Leveraging stakeholder trust. London: IFB Research Foundation, 2015. 46 p.
48. Pinho J-C. The impact of ownership: Location Specific advantages and managerial characteristics on SME foreign entry mode choices. *International Marketing Review*. 2007. Vol. 24 (6). P. 715–734.
49. Claver E., Rienda L., Quer D. The internationalisation process in family firms: choice of market entry strategies. *Journal of General Management*. 2007. Vol. 33 (1). P. 1–14.
50. Офіційний сайт компанії GST. URL: <https://www.plomba.net/main/o-kompanii/> (дата звернення: 05.10.2019).
51. Офіційний сайт компанії ESKADA M. URL: <http://eskada-m.com/> (дата звернення: 06.10.2019).
52. Чобіток В. І. Розвиток підприємств сімейного бізнесу: світовий досвід. Бізнес Інформ. 2019. № 7. С. 20–24.
53. Аронофф К., Маклюр С., Вард Д. Преемственность в семейном бизнесе. Испытание на величие. Киев : Стандарт, 2009. 98 с.
54. The 10 Largest Family Businesses in The U. S. URL: <http://www.businessinsider.com/the-10-largest-family-busin> (дата звернення: 10.10.2019).
55. Сім'я. Менеджмент Бізнес. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/simeyniy-biznes-v-ukrajini-yak-zberegiti-kompaniyu-50039577.html> (дата звернення: 15.10.2019).

56. Традиції сімейного бізнесу. URL: <http://dilove.com.ua/tradytsiyi-simeynoho-biznesu/> (дата звернення: 16.10.2019).

57. Брагина Е. Индия: государственная поддержка мелкой промышленности. *МЭМО*. 2000. № 2. С. 97–103.

58. Бурда В. Сімейний бізнес – ефективний бізнес. URL: <http://www.innovations.com.ua/uk/articles/4/22/1088> (дата звернення: 17.10.2019).

59. Mugler J. Grundlagen der BWL der Klein- und Mittelunternehmen, 2. Auflage. Wien, 2008. 45 p.

60. Особенности становления сектора малого бизнеса в условиях переходной экономики Иордании. *Придніпровський науковий вісник : зб. наук.-техн. праць. Сер.: Економіка*. 1998. № 94. С. 100–112.

61. Ханой Г. История сельского хозяйства Вьетнама. М. : Изд-во «Сельское хозяйство», 1994. 546 с.

62. Малий бізнес в Україні дрібніє. URL: <http://www.innovations.com.ua/uk/articles/4/22/1088>.

63. Юсупова Н. Поддержка малого предпринимательства в США. *Мировая экономика и международные отношения*. 2001. № 5. С. 87-89

64. Малі підприємництва: Досвід і проблеми. М. : Изд-во «Русь», 1991. 224 с.

65. Макарова М.В. Дистанційна зайнятість в умовах розвитку мережної економіки. *Економіка і держава*. 2006. № 1. С. 81–84.

66. Малык И. Правила семейного бизнеса. Как достичь успеха. URL: <https://ubr.ua/business-practice/own-business/pravila-semeinogo-biznesa-kak-dostich-uspeha-267603> (дата звернення: 18.10.2019).